

INTERAKTIV DOSKALAR YORDAMIDA DARSLARNI TASHKIL ETISH SAMARADORLIGI

Ne'matov Oybek Erkin o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasida assistent o'qituvchisi

E-mail: oybek.nematov1991@gmail.com

Boyqulova Odina Xayitmuhammad qizi

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20286556>

Annotatsiya: Mazkur maqolada interaktiv doskalar yordamida darslarni tashkil etishning samaradorligi, ularning ta'lim jarayonidagi o'rni va pedagogik ahamiyati tahlil qilingan. Hozirgi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim tizimiga zamonaviy yondashuvlarni joriy etishni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, interaktiv doskalar o'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish hamda ta'lim sifatini yaxshilashda muhim vosita sifatida qaraladi. Maqolada interaktiv doskalarining darslarni vizual va interfaol shaklda tashkil etishdagi afzalliklari, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: Interaktiv doska, ta'lim texnologiyalari, interfaol ta'lim, dars samaradorligi, multimedia vositalari, pedagogik innovatsiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli ta'lim, o'quvchilar faolligi, zamonaviy ta'lim metodlari.

Bugungi kunda ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, interaktiv doskalar ta'lim jarayonini zamonaviy tashkil etishda muhim vosita sifatida keng qo'llanilmoqda. Ushbu texnologiya o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish, mavzuni tushunishni yengillashtirish hamda ta'lim samaradorligini kuchaytirishga xizmat qiladi. An'anaviy ta'lim usullarida o'qituvchi asosiy axborot manbai sifatida faoliyat yuritrsa, interaktiv doskalar yordamida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar ham faol ishtirok etuvchi subyektga aylanadi. Bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon yaratadi. Interaktiv doskalar matn, grafik, audio va video materiallarni bir vaqtning o'zida namoyish etish imkoniyatiga ega bo'lib, darslarni yanada qiziqarli va tushunarli tashkil etishga yordam beradi. Shu bilan birga, o'quvchilarning diqqatini uzoq vaqt davomida saqlab turish hamda murakkab mavzularni sodda shaklda tushuntirish imkonini beradi. Ayniqsa, tabiiy fanlar, matematika va xorijiy tillarni o'qitishda interaktiv vositalarning ahamiyati katta hisoblanadi. Chunki vizual va amaliy ko'rsatmalar o'quv materialining samarali o'zlashtirilishiga xizmat qiladi. Ta'lim tizimida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quv jarayonining sifatini oshirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Xususan, interaktiv doskalar ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish va o'qituvchining pedagogik faoliyatini yengillashtirishda keng imkoniyatlar yaratmoqda. Interaktiv doskalar — bu kompyuter, proyektor va maxsus sensorli ekran orqali ishlaydigan texnologik vosita bo'lib, u matn, rasm, video, audio hamda animatsion materiallarni bir vaqtning o'zida namoyish qilish imkonini beradi. Ushbu vosita yordamida darslarni tashkil etish an'anaviy ta'lim usullariga nisbatan ancha samarali natijalarni beradi. Avvalo, interaktiv doskalarining eng muhim afzalliklaridan biri o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirishidir. Oddiy doska va bo'r yordamida olib boriladigan darslarda o'quvchi asosan tinglovchi vazifasini bajaradi. Interaktiv doska

qo'llanilganda esa o'quvchi bevosita dars jarayonida ishtirok etadi, topshiriqlarni doskada bajaradi, turli interaktiv mashqlar orqali bilimni mustahkamlaydi. Bu esa o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va tezkor qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida rang-barang tasvirlar, harakatli animatsiyalar va multimediya vositalari orqali bilim olishga bo'lgan qiziqish yanada ortadi.

Interaktiv doskalar dars materiallarini vizual tarzda tushuntirish imkoniyatini yaratadi. Ma'lumki, inson axborotning katta qismini ko'rish orqali qabul qiladi. Shu sababli grafiklar, diagrammalar, videolar va animatsiyalar yordamida tushuntirilgan mavzular o'quvchilarning xotirasida uzoqroq saqlanadi. Masalan, geografiya fanida tabiiy zonalarini xarita orqali ko'rsatish, biologiya darslarida inson organizmi tuzilishini 3D tasvirlarda namoyish etish yoki fizika fanida murakkab tajribalarni virtual shaklda ko'rsatish o'quvchilarning mavzuni tezroq va osonroq tushunishiga yordam beradi. Bundan tashqari, tarix fanida turli tarixiy voqealarni videolavhalar asosida yoritish o'quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otadi.

Interaktiv doskalar yordamida o'qituvchi vaqtni tejash imkoniyatiga ham ega bo'ladi. An'anaviy darslarda o'qituvchi ko'plab vaqtini yozuv yozish, jadval chizish yoki ko'rgazmali qurollarni tayyorlashga sarflaydi. Interaktiv doskada esa barcha materiallar oldindan tayyorlab qo'yilishi mumkin. O'qituvchi bir necha soniya ichida kerakli slayd, video yoki topshiriqni ekranga chiqaradi. Bu esa darsning samarali tashkil etilishiga, vaqtning mazmunli foydalanilishiga hamda mavzularni kengroq yoritishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'quvchilar bilan individual ishlash uchun ham qo'shimcha imkoniyat yaratiladi.

Interaktiv doskalarining yana bir muhim jihati — ta'lim jarayonini interaktiv usulda tashkil etishidir. Interaktiv ta'lim usullari o'quvchilarning faol ishtirokiga asoslanadi. Masalan, testlar, elektron viktorinalar, guruhli topshiriqlar va virtual laboratoriyalar yordamida darslar yanada qiziqarli o'tadi. O'quvchilar o'z javoblarini doskada ko'rsatishi, natijalarni tahlil qilishi va xatolarini darhol ko'rishini mumkin. Bu esa bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. Ayniqsa, xorijiy tillarni o'qitishda interaktiv doskalarining o'rni katta. Audio va video materiallar orqali talaffuzni o'rganish, lug'at boyligini oshirish hamda muloqot ko'nikmalarini shakllantirish samarali amalga oshiriladi.

Bundan tashqari, interaktiv doskalar o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. O'quvchilar turli loyihalar, taqdimotlar va elektron topshiriqlar yaratishda faol qatnashadi. Bu esa ularning axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini shakllantiradi. Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalar bilan ishlash qobiliyati muhim hisoblanganligi sababli interaktiv doskalardan foydalanish o'quvchilarning kelajakdagi kasbiy faoliyati uchun ham katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga, o'quvchilar internet resurslari orqali qo'shimcha ma'lumotlar olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Interaktiv doskalardan foydalanish o'qituvchining pedagogik mahoratini oshirishga ham xizmat qiladi. O'qituvchi yangi texnologiyalarni o'rganishga, darslarni innovatsion metodlar asosida tashkil etishga intiladi. Bu esa pedagogning ijodkorligini rivojlantiradi hamda ta'lim sifatining oshishiga olib keladi. Zamonaviy pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarni mustaqil izlanishga yo'naltiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritishi lozim. Interaktiv doskalar aynan shu vazifani amalga oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, interaktiv doskalardan foydalanishda ayrim muammolar ham mavjud. Birinchidan, barcha ta'lim muassasalari ham yetarli texnik jihozlar bilan ta'minlanmagan. Ayrim maktablarda elektr energiyasi yoki internet tarmog'idagi uzilishlar dars jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ikkinchidan, barcha o'qituvchilar ham interaktiv doskalar bilan ishlash ko'nikmasiga ega emas. Shu sababli pedagoglar uchun maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil

etish muhim hisoblanadi. Uchinchidan, texnologiyalardan ortiqcha foydalanish o'quvchilarning an'anaviy yozuv va kitob bilan ishlash ko'nikmalarining pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu bois interaktiv vositalardan foydalanishda me'yorni saqlash talab etiladi. Interaktiv doskalar yordamida masofaviy ta'limni tashkil etish ham samarali yo'lga qo'yilishi mumkin. Ayniqsa, pandemiya davrida ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlashda raqamli texnologiyalar katta ahamiyat kasb etdi. Interaktiv doskalar orqali o'qituvchi onlayn tarzda mavzularni tushuntirishi, topshiriqlar berishi va o'quvchilar bilan real vaqt rejimida muloqot qilishi mumkin bo'ldi. Bu esa zamonaviy ta'limning yangi bosqichga ko'tarilganligini ko'rsatadi.

Interaktiv doskalar va interfaol texnologiyalar yordamida darslarni tashkil etish masalasi bugungi kunda pedagogika sohasidagi dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda interaktiv vositalarning o'quvchilar bilimni oshirish, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda dars samaradorligini kuchaytirishdagi o'rni keng yoritilgan. Xorijiy tadqiqotchilardan biri Richard R. Hake interaktiv o'qitish metodlarining samaradorligini o'rganib, an'anaviy darslarga nisbatan interaktiv usullar yuqori natija berishini ta'kidlaydi. U o'zining tadqiqotida “interactive-engagement methods are more effective than traditional methods” (“interaktiv jalb etishga asoslangan metodlar an'anaviy metodlarga qaraganda samaraliroq”) degan xulosaga kelgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, interaktiv vositalar orqali tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish darajasi va amaliy ko'nikmalari sezilarli ravishda oshgan. Bu fikr interaktiv doskalarning ham ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

Shuningdek, Robert J. Marzano va Debra J. Pickering o'z tadqiqotlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning motivatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini qayd etgan. Ularning fikricha, “technology-based instruction increases student engagement” (“texnologiyaga asoslangan ta'lim o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi”). Olimlar interaktiv texnologiyalar, xususan, elektron doskalar va multimediya vositalari darsni qiziqarli tashkil etishga xizmat qilishini, natijada o'quvchilarning bilim olish jarayoni samaraliroq bo'lishini ta'kidlaydilar. O'zbekolimlari orasida Qosimov Abdulaziz Obidjon o'g'li interaktiv ta'lim metodlarining pedagogik asoslarini o'rgangan. U o'z maqolasida interaktiv metodlar “o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va erkin muloqot qilishiga xizmat qiladi” deb ta'kidlaydi. Tadqiqotda interaktiv vositalardan foydalanish ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish hamda dars samaradorligini ta'minlashda muhim omil sifatida ko'rsatilgan. Mazkur qarashlar interaktiv doskalar yordamida tashkil etilgan darslarning samarali ekanligini ilmiy jihatdan asoslaydi. Yana bir o'zbek tadqiqotchisi Meliqulova Farzona To'lqin qizi interfaol metodlardan foydalanishning ta'lim sifatiga ta'sirini tahlil qilgan. U “interaktiv usullar ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi” degan xulosani ilgari suradi. Tadqiqotda interaktiv texnologiyalar o'quvchilarning tanqidiy fikrlashi, muammolarni mustaqil hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishi hamda darslarda faol ishtirokini ta'minlashi qayd etilgan. Bu esa interaktiv doskalardan foydalanishning pedagogik samaradorligini ko'rsatadi. Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, interaktiv doskalar va interfaol texnologiyalar ta'lim jarayonini zamonaviy tashkil etishda muhim vosita hisoblanadi. Xorijiy va mahalliy olimlarning tadqiqotlari interaktiv metodlarning o'quvchilar bilimni oshirish, darsga qiziqishni kuchaytirish hamda ta'lim sifatini yaxshilashdagi ahamiyatini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

Xulosa: Interaktiv doskalar yordamida darslarni tashkil etish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu texnologiyalar darslarni qiziqarli, tushunarli va mazmunli tashkil etishga xizmat qiladi. Interaktiv doskalar orqali matn, grafik, audio

va video materiallardan bir vaqtning o'zida foydalanish imkoniyati yaratiladi. Natijada o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish darajasi oshadi, ularning darsga bo'lgan qiziqishi kuchayadi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalari rivojlanadi. Ayniqsa, interaktiv usullar asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning faol ishtiroki ta'minlanadi va bilimlarni amaliy jihatdan mustahkamlash imkoniyati kengayadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interaktiv doskalardan foydalanish o'qituvchilarning pedagogik mahoratini ham rivojlantiradi. O'qituvchilar yangi texnologiyalar asosida ishlash orqali innovatsion metodlarni qo'llashga intiladi. Bu esa ta'lim sifatining oshishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, interaktiv doskalar masofaviy ta'limni tashkil etishda ham samarali vosita bo'lib, o'quvchilar bilan real vaqt rejimida muloqot qilish imkonini yaratadi. Biroq interaktiv doskalardan foydalanishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, barcha ta'lim muassasalarining texnik jihozlanish darajasi bir xil emasligi, internet va elektr energiyasi bilan bog'liq muammolar hamda ayrim pedagoglarning axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalari yetarli emasligi ta'lim jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Hake, Richard R. "Interactive-Engagement versus Traditional Methods: A Six-Thousand-Student Survey of Mechanics Test Data for Introductory Physics Courses." *American Journal of Physics*, vol. 66, no. 1, 1998, pp. 64–74.
2. Marzano, Robert J., and Debra J. Pickering. *The Highly Engaged Classroom*. Solution Tree Press, 2011.
3. Qosimov, Abdulaziz Obidjon o'g'li. "Interaktiv Ta'lim Metodlarining Pedagogik Asoslari." *Fan va Jamiyat Ilmiy Jurnali*, vol. 2, no. 4, 2022, pp. 45–49.
4. Meliqulova, Farzona To'lqin qizi. "Ta'lim Jarayonida Interfaol Metoddan Foydalanishning Samaradorligi." *Ustozlar Uchun Ilmiy-Amaliy Tadqiqotlar Jurnali*, vol. 1, no. 3, 2023, pp. 78–82.